

Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Центр пам'яткознавства Національної академії наук України
Кам'янець-Подільська міська організація Національної спілки краєзнавців України

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ АРХЕОЛОГІЯ & ФОРТИФІКАЦІЯ УКРАЇНИ

**VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
Кам'янець-Подільського державного
історичного музею-заповідника,
присвяченої 65-й річниці від дня народження
Миколи Борисовича Петрова (1952-2008)
та 110-й річниці від дня народження
Олега Ольжича (Олега Олександровича Кандиби) (1907-1944)**

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника (протокол № 13 від 19.09.2017 р.)

Рецензенти:

- О. М. Титова**, кандидат історичних наук, директор Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, вчений секретар УТОПІК, доцент Київського національного університету культури і мистецтв, вчений секретар Українського комітету ICOMOS, Заслужений працівник культури України
- С.В. Терський**, доктор історичних наук, професор Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка», провідний науковий працівник Львівського історичного музею
- Л.І. Виногородська**, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України, член ICOMOS

Редакційна колегія:

- О.О. Заремба**, директор Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника (відповідальний редактор)
- І.О. Старенький**, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника, провідний науковий співробітник
- П.А. Болтанюк**, старший науковий співробітник Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника, завідувач сектору «Музей старожитностей»
- А.Ф. Гуцал**, доцент кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
- О.Б. Комарницький**, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, голова Кам'янець-Подільського міського осередку Національної спілки краєзнавців України
- О.Л. Баженов**, кандидат історичних наук, доцент кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
- О.Д. Могилев**, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України
- Б.С. Строцький**, кандидат історичних наук, директор ДП «Подільська археологія» ДП «Науково-дослідний центр» «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України
- А.Б. Задорожнюк**, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка

А 87 «Археологія & Фортифікація України». Збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції / [редкол.: О.О. Заремба (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2017. – 400 с.

Видання розраховане на науковців, працівників музейної сфери, викладачів суспільних дисциплін і студентів.

Усі опубліковані в збірнику матеріали подаються в авторській редакції. За достовірність наведених даних та посилань несе відповідальність автор публікації.

Позиція редакції необов'язково збігається з позицією авторів.

Адреса редакційної колегії:

Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник,
вул. Іоанно-Предтечинська, 2, м. Кам'янець-Подільський, 32300

МИКОЛА БОРИСОВИЧ ПЕТРОВ
(1952-2008)

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ
(Олег Александрович Кандиба)
(1907-1944)

**Поважна мова в рочистих вітрин.
Уривчасті передвіку аннали.
– Ми жали хліб. Ми вигадали млин.
Ми знали мідь. Ми завжди воювали.**

**– Мене забито в чесному бою,
Поховано дбайливою сім'єю.
Як не стояти так, як я стою
В просторій залі мудрого музею?**

**Так виразно ввижається мені
Палючими безсонними ночами:
Я жив колись в простому курені
Над озером з ясними берегами.**

*Олег Ольжич
1933 р.*

ЗМІСТ

Секція 1. Микола Борисович Петров – дослідник Кам’яниччини. Олег Ольжич – український археолог, поет, політичний діяч	9
Біляєва С. Біля початків комплексного вивчення історичної топографії Кам’янця-Подільського: з розробок М. Б. Петрова.....	9
Мезенцева І. Олег Кандиба. Життя як полум’я.....	13
Дзісяк Я. Соціокультурний аспект полігранності особистості Олега Ольжича	19
Секція 2. Давня археологія України	26
Якубенко О. Трипільська антропоморфна пластика з Тернопільщини (із зібрання Національного музею історії України)	26
Тетеря Д., Прядко О. Нове поселення трипільської культури на Переяславському Лівобережжі.....	33
Болтанюк П., Гуцал А., Левінзон Є. Результати розвідки на багатошаровому поселенні в с. Сокіл.....	39
Старенький І, Шпаковський С., Зайшлюк Я. Трипільське поселення с. Жванець Кам’янець-Подільського району, епонімна пам’ятка археології – номінант на занесення до попереднього списку об’єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО	45
Бузян Г., Білоусько В. Пам’ятка трипільської культури Жванець-Щовб: матеріали досліджень 1977-1978 рр.	55
Добрянський В. Пам’ятка касперівської локальної групи етапу СІ культури Трипілля-Кукутень поблизу села Бедриківці над Дністром.....	63
Могилов О. Могила скіфського воїна з Світловодська.....	68
Пеляшенко К. Про деякі особливості планування городищ скіфського часу в Дніпро-Донецькому лісостепу.....	73
Захар’єв В. Знахідка з-під с. Лятка у межириччі Південного Бугу та Ікви – найсхідніше на сьогодні поховання пшеворської культури України (попередня публікація матеріалів).....	80
Вакуленко Л. Три могильники культури карпатських курганів на лівобережжі р. Прут	83
Юрченко О. До археологічної карти долини р. Броварка на Переяславщині за ранньослов’янської доби.....	89
Секція 3. Середньовічна археологія України	100
Калініченко В., Пивоваров С. Кінська решма з Рухотинського городища (уроч. Корнешти).....	100
Петраускас А., Хададова М. Питання дослідження древлянського колодязя в Олевську.....	104
Парфенюк Л. Дитинець у Пересопниці: до питання локалізації літописного міста.....	107
Прядко О. Давньоруські пам’ятки с. Хоцьки на Переяславщині	111
Дідух Л. Зміювик з Волині в колекції НМІУ	119
Осипенко М. До питання атрибуції трійників-розподільників золотоординського часу	124
Прохненко І. Питання хронології Середнянського замку.....	131
Коротя О. Майдани поблизу с. Залатиха.....	137
Ільків М. Порцеляновий посуд у стилі Батавія з Хотинської фортеці (за матеріалами археологічних досліджень 2013-2017 рр.).....	141

Старенький І. Комплекс матеріалів з археологічних досліджень по вулиці Зарванській, 7/1 у Кам'янці-Подільському	145
Секція 4. Історія та розвиток фортифікації з найдавніших часів до XVIII ст.	157
Лук'янченко В. Бійниці на оборонних спорудах стародавнього Києва	157
Майор Р. Кам'янець-Подільський замок у середині XIV – першій третині XV ст.: гіпотетична реконструкція.....	162
Хоптяр А. Башти Кам'янецького замку кінця XV – першої третини XVI ст.: проблема датування.....	170
Осадчий Є. Укріплення Путивльської фортеці (за матеріалами середньовічних зображень міста)	175
Стецюк В. Оборонні синагоги Поділля XVI-XVIII ст.: проблеми типології і тактики	178
Оконченко О., Окунченко І. Оборонне значення фортифікацій замків Західної України в контексті класифікаційного поділу прийнятого у XVII столітті.....	183
Сокирко О. Тактика артилерії козацького війська при облозі й обороні міст другої половини XVII – початку XVIII ст.....	188
Брегін О. Історико-краєзнавча характеристика Окопів святої Трійці як видатної пам'ятки фортифікаційного зодчества України	194
Сандуляк В. Передумови будівництва Турецької фортеці в Хотині в 1713-1718 роках	199
Позняков Д. Хотин та Хотинська фортеця на планах європейських картографів XVIII століття.....	204
Гурська К. Замки і фортеці на території Кам'янець-Подільського району	214
Вельгій М. Червогородський замок – видатна архітектурна пам'ятка України.....	221
Секція 5. Еволюція фортифікації XIX-XX ст.	225
Дацюк О. Мости Київської фортеці.....	225
Кузяк А. Капониры Бобруйской крепости	229
Кузяк А. Артиллерия Новой Печерской крепости	233
Сезин Д., Сезин С. История Кременчугского артиллерийского склада.....	243
Ющенко М. Еволюція структури укріплених районів СРСР на прикладі УР-ів КОВО в 1928-1941рр.	249
В'ялець А. Мінні споруди Могилів-Ямпільського укріпленого району	257
Зимницький П. Легкі споруди лінії Арпада.....	265
Швачко А. Залізобетонні укриття ставки Гітлера «Вервольф» в Україні	271
Секція 6. Пам'ятки військового зодчества сьогодні. Проблеми збереження, реставрації та музеєфікації фортифікаційних споруд.	
Використання в туристичній діяльності об'єктів фортифікації	275
Кулішова А., Пагор В. Дослідження та реставрація комплексу споруд Польської брами XV-XVI ст. в Кам'янці-Подільському	275
Мельничук К. Сучасний стан і перспективи розвитку замків України, як туристичних об'єктів (на прикладі Кам'янець-Подільського замку)	281
Федорів Т. Чортківський замок у контексті діяльності Подільського туристично-краєзнавчого товариства	285

Секція 7. Історіографія та джерельна база археологічних та архітектурно-фортифікаційних досліджень	288
Баженов Л., Баженов О. Етапи складання і видання археологічних карт Поділля і Південно-Східної Волині (XIX – початок XXI ст.)	288
Мазуранчик З. Роль археологічних досліджень у вивченні історії літописного Збаража	295
Маярчак С. Висвітлення археології Хмельниччини у центральних наукових періодичних виданнях незалежної України	299
Смірнова С. Колекція ідолів Музею старожитностей. Історіографія досліджень	307
Сорокіна С., Безкоровайна Ю. Археологічна експозиція Центрального історичного музею ім. Т. Г. Шевченка в Києві (1938-1941 рр.)	316
Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Каталоги графа О. О. Бобринського як джерело дослідження походження археологічних колекцій у зібранні Національного музею історії України	329
Терський С. Археологічні дослідження Львівського історичного музею у Львові та околиці (роботи 1995-2006 рр.)	336
Терський С., Савченко О. Пам'ятки доби Галицько-Волинського князівства: проблеми консервації та збереження на сучасному етапі	340
Трембіцький А. Ярослав Пастернак (*1892 – †1969) – автор монументальної праці «Археологія України» (до 125 річчя від дня народження)	343
Ганусевич Н. Фортифікації Микулинецького замку через призму історіографічних та археологічних досліджень	352
Секція 8. Нумізматики. Боністика	359
Ляшко Ю. Античні монети з берега річки Тясмин	359
Бакалець О., Пінкевич О. Грошовий обіг на Поділлі у XVI ст. (за скарбовими джерелами)	362
Зразюк З. Діяльність Київського нумізматичного товариства у XIX – поч. XX ст.	380
Карбовська Ж. Пам'ятні монети України серії «Відродження української державності» (з колекції Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника)	386
Родіонова О. Історія надходження грошового знаку «Марка в Америці» Російсько-американської компанії до збірки боністики НМІУ	390
Савіцька Н. Грошова одиниця Туреччини – турецька ліра XX-XXI ст. (з колекції фондів Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника)	395

Секція 3. СЕРЕДНЬОВІЧНА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ

Віталій Калініченко,
асистент кафедри історії Стародавнього світу,
Середніх віків та музеєзнавства факультету історії,
політології та міжнародних відносин
ЧНУ ім. Ю. Федьковича,

Сергій Пивоваров,
доктор історичних наук, професор,
заступник генерального директора
Національного Києво-Печерського
історико-культурного
заповідника з наукової роботи

КІНСЬКА РЕШМА З РУХОТИНСЬКОГО ГОРОДИЩА (УРОЧ. КОРНЄШТИ)

У статті авторами на основі археологічних та іконографічних джерел аналізується одна з найбільш важливих категорій знахідок спорядження бойового коня періоду VIII-XI ст. Автори здійснюють її комплексний аналіз та детальну класифікацію. На основі археологічних джерел встановлено, що візантійська, болгарська, давньоруська та кочівницькі мілітарні культури у вищезазначений період відіграли важливе значення у формуванні комплексу спорядження вершника і бойового коня в Сіreto-Дністровському межиріччі. Окрім того, авторами простежені взаємозв'язки та взаємовпливи у використанні предметів кінського спорядження середньовічного населення Центрально- та Південно-Східної Європи у VIII-XI ст.

Ключові слова: Карпато-Дунайський регіон, Рухотинське городище, озброєння, спорядження бойового коня, кінська решма.

У військовій історії Центрально- та Південно-Східної Європи одним з найбільш важливих та визначальних був період VIII – початку XI ст. Саме тоді в означеному регіоні відбулися важливі зміни в мілітарній культурі окремих державних утворень та кочових племен, що відобразилося на їх озброєнні, тактиці та стратегії. У подальшому це призвело до взаємовпливів та поступової еволюції різних типів предметів озброєння та елементів спорядження вершника й бойового коня в окремих регіонах Європи по різному.

Одним з ключових та водночас недосліджених аспектів у вищезазначеному контексті є проблема використання предметів спорядження бойового коня в Центрально- та Південно-Східній Європі у VIII-XI ст. Саме в цей час означена категорія предметів озброєння переживала значну еволюцію та видову модифікацію, що було пов'язано з ареалом її поширення, а також зі зміною тактики та стратегії бою армій тогочасних державних утворень та кочових племен. Рідкісним, показовим і водночас недослідженим елементом кінського спорядження, який відомий за археологічними та іконографічними джерелами є декоративний елемент кінської зброї – решма – звисаюча миндалеподібна бляха, яка була одним з найбільш важливих елементів декору кінського наголів'я (рис. 1, 2). Їхня кількість в комплексі спорядження бойового коня могла бути різною. На одній зі сторін решми, як правило, знаходилися архітектонічні елементи, які слугували як бубонці або інші декоративні елементи. Кожна зі знайдених решм на сьогодні являє собою яскравий витвір мистецтва середньовічних майстрів та дозволяє прослідкувати місце і технологію їхнього виготовлення. Орнаментация та художнє оформлення середньовічних кінських решм мають зазвичай різне походження. На них простежуються як рослинний, так і зооморфний й антропоморфний орнаменти.

Кінські решми періоду VIII-XI ст. є рідкісними знахідками на археологічних пам'ятках, які очевидно належали до комплексу озброєння найбільш знатних за рангом воїнів. Означена категорія знахідок

ще не знайшла свого належного висвітлення та аналізу в історіографії, оскільки дана категорія предметів спорядження середньовічного вершника, характерна для кочівників епохи раннього середньовіччя Центрально- та Південно-Східної Європи є досить рідкісною знахідкою на археологічних пам'ятках означеного вище періоду. Більшість знахідок означеного кінського наголів'я окремо згадуються в працях Р. Орлова [5, с. 24-44; 6, с. 238-246], Н. Доконта [1, с. 193-196], С. Станілова [8, с. 29-40], А. Кірпишнікова [3], Т. Мінаєвої [4] тощо. Крім того важливим є те, що джерелознавча база відомих на сьогодні означених прикрас наремінної кінської гарнітури не дозволяє точно прослідкувати її етнічну ідентифікацію. Більшість зі знайдених решм VIII-XI ст. дослідники зазвичай поділяють на кілька груп, які класифікуються за етнічною приналежністю. У кожній з них наявні різні елементи декору та архітекtonіки, які, переважно, поєднуються та не дозволяють в повній мірі прослідкувати їхнє походження. На сьогодні серед дослідників спорядження бойового коня VIII-XI ст. виділяють 3 групи решм: з візантійськими, «східними» та давньоруськими мотивами. Кінська решма з Рухотинського городища (уроч. Корнешти) є унікальною серед виявлених на сьогодні знахідок подібного типу, оскільки за стилістичними особливостями вона увібрала в себе елементи декору та архітекtonіки усіх 3 зазначених вище груп. Саме детальному аналізу та інтерпретації присвячена ця публікація.

Решма з Рухотинського городища являє собою пошкоджену литу мигдалеподібну прикрасу листо-подібної форми з краплеподібним виступом на лицевій стороні виробу, сектороподібною поверхнею та боковими зубчастими частинами по обох боках пальметки виробу (рис. 1, 1, 3). Загальна висота збереженої решми – 5,6 см, найбільша ширина – 4,4 см. Виріб пошкоджений в нижній частині. Решма з Рухотинського городища за видовими особливостями складається з 4 секторів, які з'єднані проміжними підсекторами, які з краплеподібним виступом з'єднані 3 пелюстками в нижній частині та 1 пелюсткою у верхній частині між 2 хвилеподібними виступами з рельєфним орнаментом. Найбільш важливим у видовій, хронологічній та етнічній ідентифікації є краплеподібний виступ з отвором в нижній частині та 26 кулями навколо виступу, від якого виходять 4 пелюстки (3 донизу і 1 вгору). У верхній частині виробу 2 краплі між хвилеподібними виступами та у верхній частині краплеподібного виступу з'єднуються. Важливим є той факт, що на краплеподібному виступі наявний лише один отвір. За аналогічними знахідками з сс. Горожено (рис. 2, 4, 12), Першокостянтинівки (рис. 2, 5), Мирного (рис. 2, 6), Тузли (Україна) (рис. 2, 7), а також з Одириців (рис. 2, 15), Пліски (рис. 2, 13), Враца (Болгарія) (рис. 2, 16) та Будапешта (Угорщина) (рис. 2, 14) на краплеподібному виступі наявні по 2 отвори, а на знахідці з Рухотинського городища лише один. Крім того, у верхній частині виробу, по обох сторонах хвилеподібних бокових секторів наявні виступи з рельєфними зубцями (по 8 на кожній зі сторін). На задній частині виробу наявні 2 деталі кріплення до ремня кінського наголів'я [8, с. 29-40].

За класифікацією Р. Орлова, яка базується на стилістичних особливостях подібних знахідок, решма з Рухотинського городища, очевидно, відноситься до II типу, так званої «східної» кочівницької групи з візантійськими впливами в орнаментиці. На цій групі прикрас переважає гладке поліроване тло і велике значення мають опуклі поверхні та виступи. Окрім того, велике значення на знахідці з Рухотинського городища відіграють як графічне зображення мотивів, так і архітекtonіка окремої частини виробу [5, с. 24-44]. Досить близький мотив ряду пелюсток і кульок створює медальйон на глечикі №2 з Надь-Сент Міклошського скарбу. Схожий мотив на решмах означеного вище типу має середньоазіатське походження і відомий на посуді фергано-семирічкової групи VIII – першої половини IX ст., на хорезмійському келиху першої половини VIII ст., саманідських посудинах X – початку XI ст. [5, с. 34] тощо. Відзначимо, що знахідка з Рухотинського городища на сьогодні є єдиною, де наявний поділ виробу на окремі сектори, що унеможливує її етнічну інтерпретацію за стилістичними особливостями та архітекtonікою. Аналогічні прикраси кінського наголів'я, незважаючи на іконографічні джерела, які дають змогу датувати подібного типу решми більш раннім періодом (VIII – перша половина IX ст.), у своїй більшості походять з археологічних комплексів X – початку XI ст. Показовим в означеному контексті виступає знахідка фактично ідентичної решми з Одириців (Болгарія), яка відрізняється простішим орнаментом на поверхні виробу, а також решми з Враца, Пліски (Болгарія) та Будапешта (Угорщина) [8, с. 29-40]. Усі означені вироби, а також вищезгадані решми з Горожено, Першокостянтинівки, Мирного, Тузли датуються другою половиною X – першою половиною XI ст. та мають передусім кочівницьке та візантійське походження (рис. 3). Р. Орлов на основі аналізу орнаментатиці висунув думку, що решми II «східної» групи належать комплексу спорядження печенізького воїна означеного вище періоду [5, с. 24-44]. Важливим є те, що Р. Орлов не виключає твердження про те, що східні та провінційновізантійські майстри могли виготовляти подібного типу прикраси і на території безпосередньо Першого Болгарського царства ще з початку X ст., підтвердженням чого є схожість мотивів подібного типу решм з орнаментатицею інших предметів, які відносяться до матеріальної культури

Першого Болгарського царства X ст. [5, с. 24-44]. Крім того болгарськими дослідниками була висловлена думка стосовно скандинавських впливів на подібного типу прикраси [4].

Таким чином, наявність решми, яка відноситься до предметів спорядження бойового коня на Рухотинському городищі дозволяє припустити, що військовий контингент, який перебував, або брав участь в штурмі укріплення складався з професійних воїнів, які володіли досить потужним й передовим для того часу озброєнням. До проведення більш масштабних розкопок городища стверджувати конкретно про його належність складно. Комплекси озброєння, знайдені на пам'ятці, знаходять численні аналоги серед слов'янського, скандинавського, кочівницького озброєння та в матеріалах Першого Болгарського царства й Великої Моравії. У будь-якому разі вони дозволяють з інших позицій поглянути на історію Середнього Подністров'я та віддзеркалюють складні та суперечливі процеси, які відбувалися в Східній Європі у VIII-XI ст.

Список використаних джерел та літератури

1. Доконт Н. Г. Кочевническое погребение XI в. у с. Мирное / Н. Г. Доконт // Археологические исследования северо-западного Причерноморья. – К.: Наукова думка, 1978. – С. 193-196.
2. Калиниченко В. Предметы средневекового вооружения из Рухотинского городища (уроч. Корнешты) и военное дело Болгарского государства в IX в. / В. Калиниченко // Эпохи. – Велико Тирново: Велико-търновски университет «Св. Кирил и Методий», 2017. – Т. 25 (Брой 1). – С. 78-91.
3. Кирпичников А. Н. Снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX-XIII вв. / А. Н. Кирпичников. – Л.: Наука, 1973. – 140 с.
4. Минаева О. Български паралели на източните находки на металопластиката от Бирка / О. Минаева, Л. Холмквист. – София: Летера, 2012. – 131 с.
5. Орлов Р. С. Північнопричорноморський центр художньої металообробки у X-XI ст. / Р. С. Орлов // Археологія. – 1984. – Т. 47. – С. 24-44.
6. Орлов Р. С. Уздечный набор XI в. из Новокаменки / Р. С. Орлов // СА. – 1982. – № 1. – С. 238-246.
7. Пивоваров С. В. Середньовічні предмети озброєння дальнього бою з Рухотинського городища (уроч. Корнешты) / С. В. Пивоваров, В. А. Калініченко // Археологічні студії. – Київ; Чернівці: Черемош, 2014. – Вип. 5. – С. 254-277.
8. Станилов С. Половин звънец (принос към проучването на старобългарските звънящи амулети от VII-XI в.) / С. Станилов // Acta musei Varnaensis: Българските земи през средновековието (VII-XVIII в.). – 2005. – Бр. III-2. – С. 29-40.

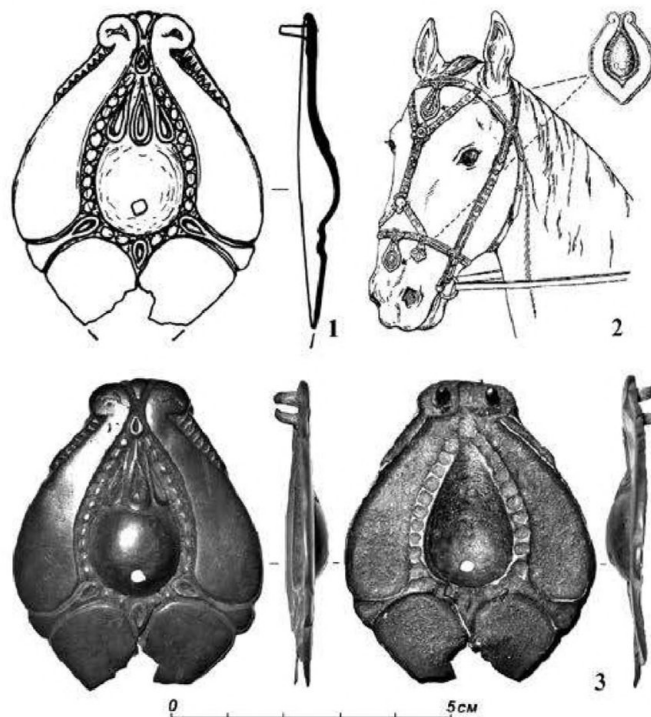

Рис. 1. Кінська решма з Рухотинського городища (уроч. Корнешты): 1 – прорисовка; 3 – фото; 2 – реконструкція розміщення решми у вуздечному наборі коня (основа за А. Кірпичниковим).

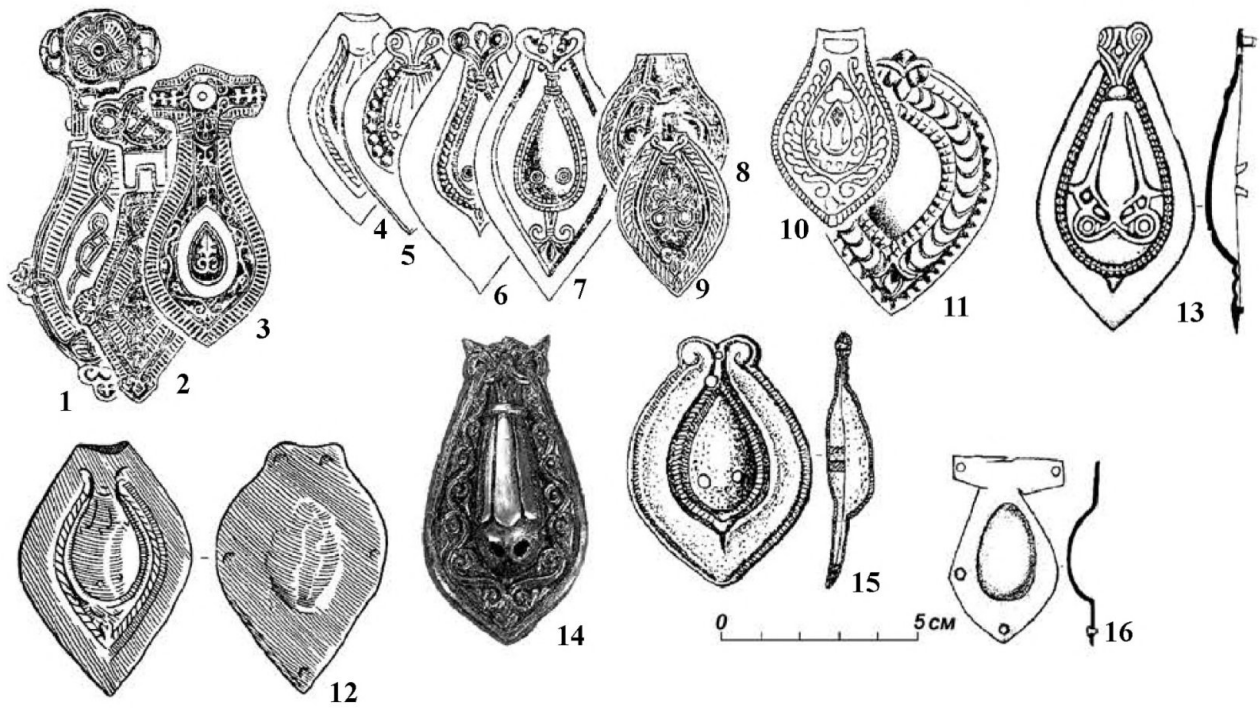

Рис. 2. Середньовічні кінські реїми з Центрально- та Південно-Східної Європи: 1 – Новокам'янка, 2 – Сарайли-Кият, 3 – Гаївка, 4, 12 – Горожено, 5 – Першокостянтинівка, 6 – Мирне, 7 – Тузла, 8 – Котовка, 9 – Кам'янка, 10 – Старошведське, 11 – Булгакове, 13 – Пліска, 14 – Будапешт, 15 – Одириці, 16 – Враца (1-11 за Р. Орловим; 12 – за А. Кірпічніковим; 13-16 за С. Станіловим).

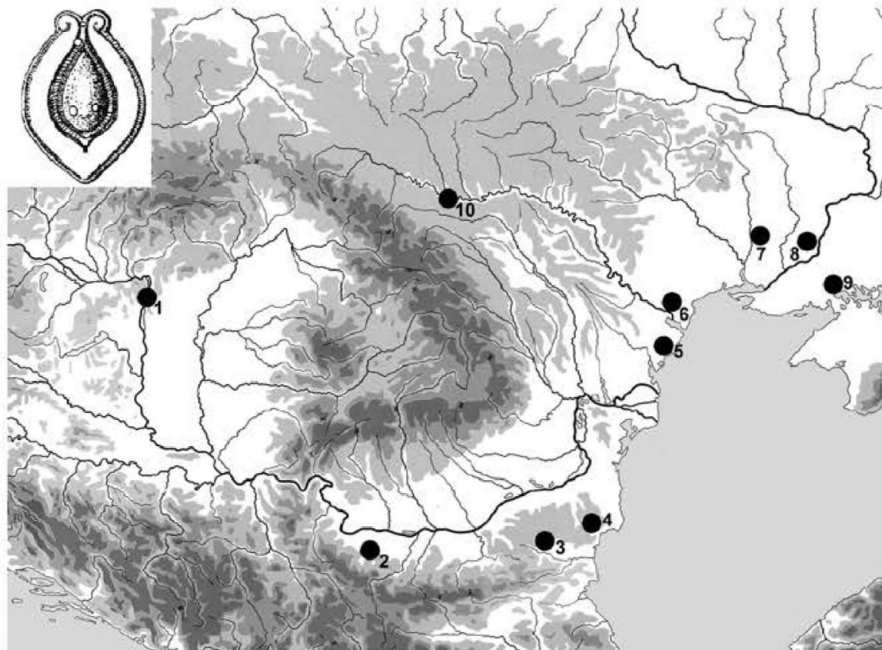

Рис. 3. Поширення середньовічних кінських реїм в Центрально- та Південно-Східній Європі: 1 – Будапешт, 2 – Враца, 3 – Пліска, 4 – Одириці, 5 – Тузла, 6 – Мирне, 7 – Горожено, 8 – Старошведське, 9 – Першокостянтинівка, 10 – Рухотин (уроч. Корнешти).

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ АРХЕОЛОГІЯ & ФОРТИФІКАЦІЯ УКРАЇНИ

**VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
Кам'янець-Подільського державного
історичного музею-заповідника,
присвяченої 65-й річниці від дня народження
Миколи Борисовича Петрова (1952-2008)
та 110-й річниці від дня народження
Олега Ольжича (Олега Олександровича Кандиби) (1907-1944)**

Підписано до друку 06.10.2017.
Формат 64x84 1/8. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк. 23,25. Друк офсетний. Папір офсетний.
Зам. №6525. Наклад 100 прим.

ПП Буйницький О.А.
32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Князів Коріатовичів, 1.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
від 28.04.2006 р. серія ДК №2477